

سبک ارتباط

نگاهی به دغدغه‌های مادرانه درباره تهدیدهای رسانه‌های علیه فرزندان

بچه‌های بی‌سواد در برابر رسانه‌های نوین!

حسین گل محمدی ■ امروزه مفهوم سواد از توانایی خواندن و نوشتن فراتر رفته و شاخص‌ها و زیرشاخه‌های متعددی برای آن تعریف شده است. یک تعریف کامل‌تر کلاسیک درباره سواد توانایی به کار بردن زبان برای خواندن، نوشتن، گوش دادن و سخن گفتن است، اما در مفهوم نوین تعریف سواد تا مرز توانایی‌های متعدد برای سازگاری با جامعه تکنولوژیک پیش رفته است. یونسکو پارا از این هم فراتر گذاشته و باسواد را توانایی شناختن، درک، تفسیر، ساخت، برقراری ارتباط و محاسبه در استفاده از مواد چاپ‌شده و نوشته‌شده مربوط به زمینه‌های گوناگون می‌داند. با تعریف یونسکو شخصی باسواد فردی است که سواد عاطفی، اهداف، توسعه دانش و پتانسیل و شرکت کامل در جامعه‌ای بزرگ‌تر را برای یک فرد فراهم می‌کند، در بر دارد. بر اساس تعریف یونسکو، شخص باسواد فردی است که سواد عاطفی، ارتباطی، مالی، آموزش و پرورش، رایانه و سواد رسانه داشته باشد. آیا ما تمام این سوادهای شش‌گانه را داریم؟ در این گزارش تعدادی از مادران باسواد درباره آخرین گزینۀ یعنی سواد رسانه‌های سخن‌گفته‌اند و محور حرف‌های آنان نیز نگرانی از قربانی شدن فرزندانشان در برابر هجوم پیام‌های رسانه‌ای است.

■ ■ ■

■ **۲۴هملکاسی با ۲ تجربه متفاوت در رویارویی با رسانه‌ها**

مریم فرحانی، ۴۱ ساله، شاغل
دوستی من و نسرتین به ۲۲ سال پیش برمی‌گردد. به زمانی که هر دو در یک دانشگاه درس می‌خواندیم. این دوستی تا امروز ادامه پیدا کرده است. هر دو سه سال پس از فارغ‌التحصیلی ازدواج کردیم و هر دو سه سال بعد از ازدواج صاحب فرزند شدیم. عمق دوستی من و او به اندازه ماست و همیشه به هر بهانه‌ای با هم بوده‌ایم. فرزندان ما حالا ۱۳ سال هستند و تقریباً به دلیل همکلاسی بودن و تجربه‌های مشترکی که

داشتند به ظاهر شبیه هم تربیت شدند، اما یک تفاوت تربیتی باعث شد که راه پسر من برای همیشه از جدا شود. من همیشه معتقد بودم که استفاده بچه‌ها از رسانه‌ها باید کنترل شده باشد. حتی وقتی که پسر من مشغول بازی‌های کامپیوتری بود یک پای ماچرا من بودم، چون می‌توانستم روی محتوای بازی‌های او کنترل داشته باشم. تا این سن نگذاشته‌ام به تنهایی به تماشای یک فیلم بنشینند و هنوز به این نتیجه نرسیده‌ام که می‌تواند برای خودش یک تلفن همراه داشته باشد ولی همیشه بهترین بازی‌های رایانه‌ای را با هم انجام داده‌ایم، بهترین فیلم‌های انیمیشن را تهیه کرده و با هم دیده‌ایم و همیشه تلفن همراه را به او داده‌ام تا در کنار خودم از آن استفاده کند. در واقع او هیچ وقت از رسانه‌ها محروم نبوده، بلکه همیشه با حضور و نظارت من از رسانه‌ها استفاده کرده است. همیشه هم سعی کرده‌ام او را در این زمینه توجیه کنم و به او بفهمانم که استفاده از رسانه قواعدی دارد که اگر آن را رعایت نکنیم دچار مشکل می‌شویم اما برویم سراغ پسر نسرتین. متأسفانه چند وقتی بود که در رفت‌وآمدهای دوستانه پسر من را به بهانه بازی به اتاق خود می‌برد و من که از همه چیز بی‌خبر بودم، کم‌کم از زبان پسرم حرف‌هایی شنیدم که بوی خوبی نمی‌داد. اینکه پسر نسرتین در اتاقش برای خود دنیایی دارد اسرارآمیز. یک قفسه کامل از انواع بازی‌ها و فیلم‌هایی که همه را خودش تهیه کرده بود و هیچ‌کدام را به پدر و مادرش نشان نداده است. از همه مهم‌تر اینکه یک خط و یک گوشی تلفن همراه چند میلیونی دارد و در تمام شبکه‌های اجتماعی فعال است. اینها همه را پسرم بدون دروغ و سانسور و صادقانه به من گفت و من هم مادرانه از او خواستم که مراقب باشد. جالب اینجاست پسر من راه خودش را بدون دخالت من از او جدا کرده بود. شاید به خاطر رفتاری بود که من از دوران کودکی او پیش گرفتم و با به پای پسرم با هم از رسانه‌ها استفاده کردیم. پسر نسرتین چند وقتی است عصبی و پر خاشاک شده، حرف‌های خوبی نمی‌زند، دچار افسردگی و افت درسی شده است و رفتارهایی از خودش بروز می‌دهد که فراتر از سن بلوغ اوست. شجاعانه و بدون تعارف

طرح: محمود محمدنیریزای جوان

شکی نیست که کاربرد اینترنت و فضای مجازی در ابزارهای ارتباطی یک مقوله پیچیده است که در عین فوایدش، آسیب‌های بی‌شماری دارد. به هر حال این وظیفه ما پدر و مادرهاست که سواد خود را در این زمینه بالا ببریم تا بتوانیم هدایت و کنترل مناسبی روی استفاده فرزندانمان از تکنولوژی‌های ارتباطی داشته باشیم

سیدامیر حسین حسینی توانایی و قدرت دسترسی، درک، تحلیل، ارزیابی و انتقال اطلاعات و پیام‌های رسانه‌ای (مکتوب، پدیداری و شنیداری) را که می‌توان در چارچوب‌های مختلف چاپی و غیرچاپی عرضه کرد، سواد رسانه‌ای می‌گویند.

اسروزه گستر دگی و نفوذ روزافزون رسانه‌های جمعی مدرن و محصولات آن به عنوان برجسته‌ترین دستاورد جهان صنعتی و فناوری‌های فرهنگی و ارتباطی پرفرود، همه پدیده‌ها و عناصر فرهنگی را به گونه‌های مختلف پوشش داده و باعث بسیاری از تحولات جهان امروز در مسائل گوناگون فرهنگی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، اخلاقی و در نهایت سبک زندگی انسان‌ها شده است. این تحولات ضرورت یادگیری سواد رسانه‌ای در عصر حاضر را ایجاب می‌کند تا بتواند پاسخگوی این بخش مهم از توسعه ارتباطات انسانی باشد.

■ **وقتی ابزار آگاهی مقابل آگاهی قرار می‌گیرد**

در ابتدا با پیدایش رسانه‌های پیشرفته این تحلیل وجود داشت که با عنایت به دسترسی آسان به هرگونه اطلاعاتی می‌توان از آن به عنوان یک مرجع و منبع بسیار مفید (به تعبیری دانشمند همراه) و در دسترس یاد کرد ولی با گذشت زمان شاهد این رویداد هستیم که متأسفانه به خاطر نداشتن قدرت تحلیل و تفکر عمیق که در نتیجه بمباران شدن اطلاعات گوناگون به‌وجود آمده نه تنها در بسیاری موارد موجب آگاهی نشده بلکه بعکس در مقابل آگاهی‌بخشی قرار گرفته و حتی نگاهی سطحی در بین افراد به‌وجود آورده است. در نتیجه نیاز به آموزش سواد رسانه برای تمامی استفاده‌کنندگان آن و افراد درگیر با

پنج سؤال کلیدی سواد رسانه‌ای عبارتند از: سازنده این پیام کیست؟ برای جلب توجه مخاطب از چه فنون خلاقانه‌ای استفاده شده است؟ منظور درک دیگران از یک پیام، با درک من متفاوت است؟ از یک پیام چه ارزش‌ها، سبک زندگی و عقایدی حذف یا به آن اضافه شده‌اند؟ چرا این پیام ارسال می‌شود؟ همچنین پنج مفهوم بنیادی سواد رسانه‌ای عبارتند از: ۱) همه پیام‌های رسانه‌ای «طراحی شده‌اند». ۲) همه پیام‌های رسانه‌ای با استفاده از زبان خلاقانه‌ای که قوانینش افراد مختلف از یک پیام واحد، درک متفاوتی دارند. ۳) رسانه، در دل خود حامل ارزش‌ها و عقاید خاصی است. ۴) رسانه، پیام‌های رسانه‌ای برای کسب قدرت یا سود تنظیم شده‌اند.

آن از سنین کودکی تا بزرگسالی، خانواده‌ها و مسئولان بیش از پیش ضروری است تا بتواند پاسخگوی نیازهای مرتبط با استفاده از رسانه‌های نوین باشد. دقیقاً بر اساس همین ضرورت برای کودکان طرحی تحت عنوان «فلسفه برای کودکان» شکل گرفت که با حمایت‌های رهبر معظم انقلاب در حال انجام است و ضرورت‌های امروز ایجاب می‌کند که در بقیه سنین نیز اجرا شود تا بتوان قدرت فکر را در جامعه پرورش داد و از قبول کردن هر چیزی بدون فکر خودداری کرد و این همان چیزی است که در اسلام مورد تأکید قرار گرفته است و از همین روی دین اسلام نیز دین استدلال می‌باشد و بشریت را به تفکر و مباحث عقلانی سوق می‌دهد.

■ **رسانه به راحتی سبک زندگی را تغییر می‌دهد**

وقتی بخواهید سبک زندگی یک شخص را تغییر دهید باید تفکر او را عوض کنید زیرا تغییر فکر و تفکر در یک شخص موجب تغییرات در زندگی آن شخص می‌شود. یکی از راه‌های آسانی که زود نتیجه می‌دهد تغییر افکار به وسیله رسانه است. امروزه سواد رسانه‌ای نیاز جامعه و به خصوص خانواده‌هاست که اولین

نمی‌توان با بچه‌ها سلبی و چکشی برخورد کرد، زیرا محرومیت کامل آنان از فناوری‌های ارتباطی نه تنها آنها را حریص می‌کند، بلکه موجب عقب ماندنشان از فواید این ابزارهای ارتباطی می‌شود. پس بهتر است به جای پاک کردن صورت مسئله به فکر حل آن باشیم و برای حل مسئله نیز هیچ چیزی به اندازه دانش و آگاهی نمی‌تواند به ما کمک کند.

■ **باید به بچه‌ها شنا کردن یاد دهیم**

زینب سلیمی، ۴۴ ساله، فرهنگی همسر من پایش را در یک کفش کرده بود که الا و بلا بچه‌ها تا سن ۱۸ سالگی حق ندارند دست به موبایل بزنند. تا اینکه یک روز از من یک سؤال درباره یکی از کاربردهای تلفن همراهش پرسید. من که اظهار خود اطلاعی کردم به یکباره رویا دختر ۱۲ ساله‌ام مثل به دخترم نگاه می‌کردیم. دخترم که متوجه سوتی خورش شده بود کمی سرخ شد و به اتاقش رفت. اما واقعیت این بود که ما باید خجالت می‌کشیدیم که چرا که به دلیل غفلت ما، فرزندمان به دور از چشم پدر و مادرش با تلفن همراه دوست و آشنا و می‌رفته و ما نمی‌دانستیم. از طرفی به خود امدی و متوجه شدیم که براه‌رفته‌ایم و به جای پیدا کردن راه درست برای پاسخگویی به نیاز و اشتیاق فرزندمان به ابزارهای ارتباطی، کل ماجرا را انکار کرده و بر خود حذفی و سلبی را که راحت‌ترین راه است، انتخاب کردیم. بعد از این اتفاق نگرش همسرم کمی روشن‌تر و پرخوردش نرم‌تر شد. حالا استفاده همراه با نظارت و کنترل و همچنین آموزش‌های مادرانه و پدران

در خصوص نحوه استفاده از رسانه‌ها را جایگزین آن

برخورد‌های کلیشه‌ای و تحکم‌آمیز کرده‌ایم. البته شکی نیست که کاربرد اینترنت و فضای مجازی در ابزارهای ارتباطی یک مقوله پیچیده است که در عین فوایدش، آسیب‌های بی‌شماری دارد. به هر حال این وظیفه ما پدر و مادرهاست که سواد خود را در این زمینه بالا ببریم تا بتوانیم هدایت و کنترل مناسبی روی استفاده فرزندانمان از تکنولوژی‌های ارتباطی داشته باشیم.

اکثر نوجوانان و جوانان بدون برخورداری از آموزش‌های لازم و در واقع به عنوان آدم‌هایی بی‌سواد با رسانه‌هایی مثل تلفن همراه و کاربردهای آن مواجه می‌شوند. به همین دلیل معتقدم والدین باید با جدیت دنبال آموزش خود باشند و سپس آموزش‌های لازم را در اختیار فرزندانشان قرار بدهند. البته در این زمینه

غصب ساعات شبانه خانواده‌های ایرانی توسط شبکه‌های اجتماعی

تلفن همراه، خانواده را از همراهی دور کرده است!

شبکه‌های مجازی غصب شده است. از سویی با اعتیاد شانه به شبکه‌های مجازی میزان خواب افراد تغییر کرده و تبعاتی را برای سیستم خواب، راندمان کاری و ارتباط با اعضای خانواده ایجاد کرده است.

شبکه‌های اجتماعی شبیه جاقف هستند که هم می‌توان با آن یک گوشت نذری تقسیم کرد، هم می‌توان با آن یک انسان را کشت. پس اهمیت استفاده از آن و مدیریت آن بسیار مهم است و به همین دلیل کاربران باید سواد رسانه‌ای داشته باشند.

یکی از شاخصه‌های فقدان سواد رسانه‌ای فروراد

بیشترین مراجعه به شبکه‌های مجازی از ساعت ۲۱ الی ۲۳ است، یعنی دقیقاً زمان یا هم بودن اعضای خانواده توسط شبکه‌های مجازی غصب شده است

نگاه

رسانه‌ها چه چیزی به خورد ما می‌دهند

ماهیت پیام‌های رسانه‌ای را بشناسیم

جایگاه و نقش را در تربیت انسان دارند. فقدان سواد رسانه‌ای موجب می‌شود که یک انسان حتی اگر در بالاترین جایگاه‌های علمی قرار داشته باشد، باز بی‌سواد تلقی شود زیرا عدم توجه به رسانه‌ها و برداشت‌های غلط از آنها مسیر تفکر را تغییر داده و خواه‌ناخواه در این مسیر موجب تغییر سبک زندگی می‌شود.

■ **شناخت ساختار پیام‌های رسانه‌ای ضروری است**

برای شناخت رسانه‌ها دانستن برخی اصول کلی در ساخت آنها لازم است. اصول کلی رسانه‌ها پنج مورد است: ۱) ساخت: بدانیم که پیام‌های رسانه‌ای ساختگی و صرفاً بازنمایی از واقعیت را نشان می‌دهند نه عیناً خود واقعیت. رسانه‌ای می‌کند. ۳) محتوا: بدانیم که رسانه‌ها استفاده از زبان خلاقانه و قواعد خاصی ساخته می‌شوند و این تکنیک‌های رسانه‌ای است که احساسات ما را تحریک و ما را جذب پیام‌های رسانه‌ای می‌کند. ۴) مخاطب: بدانیم که رسانه‌ها دربردارنده ارزش‌ها، دیدگاه‌ها، جهان‌بینی‌ها و سبک زندگی‌هایی هستند و ما باید بتوانیم این موارد را در هر پیام رسانه‌ای شناسایی کنیم

و ببینیم که با ارزش‌های فردی و خانوادگی ما تطابق دارد یا خیر. ۴) مخاطب: بدانیم که افراد مختلف، تجربه‌های متفاوتی از پیام‌های رسانه‌ای دارند. ما، فرزندانمان، دوستانمان، و... هر کدام با توجه به سن، جنسیت، تجربه‌ها، تحصیلات و... فهم و درک مخصوص به خودمان را در یک پیام رسانه‌ای داریم. ۵) هدف: بدانیم که پیام‌های رسانه‌ای برای کسب سود و قدرت بر نامه‌ریزی می‌شوند و ما پذیرش محتوای پیام در واقع به قدرتمند شدن می‌تواند شدن صاحبان آن کمک می‌کند.

با عنایت به مطالب فوق‌الذکر می‌توان با پنج سؤال کلیدی و با پنج مفهوم بنیادی و یافتن جواب آنها در مقابل هر رسانه‌ای به حداقل سواد رسانه‌ای برسیم. به ماهیت، محتوا و پیام‌های محصولات در رسانه‌های بی‌پیرم، با تکرار در آنها متوجه اهداف تولید پیام‌ها و شومیم و با بینش صحیح و تحلیل و ارزیابی در مقابل آنها تا تأثیرات سوء بر خود و اطرافیان جلوگیری کنیم.

پنج سؤال کلیدی سواد رسانه‌ای عبارتند از: سازنده این پیام کیست؟ برای جلب توجه مخاطب از چه فنون خلاقانه‌ای استفاده شده است؟ منظور درک دیگران از یک پیام، با درک من متفاوت است؟ از یک پیام چه ارزش‌ها، سبک زندگی و عقایدی حذف یا به آن اضافه شده‌اند؟ چرا این پیام ارسال می‌شود؟ همچنین پنج مفهوم بنیادی سواد رسانه‌ای عبارتند از: ۱) همه پیام‌های رسانه‌ای «طراحی شده‌اند». ۲) همه پیام‌های رسانه‌ای با استفاده از زبان خلاقانه‌ای که قوانینش افراد مختلف از یک پیام واحد، درک متفاوتی دارند. ۳) رسانه، در دل خود حامل ارزش‌ها و عقاید خاصی است. ۴) رسانه، پیام‌های رسانه‌ای برای کسب قدرت یا سود تنظیم شده‌اند.

سود تنظیم شده‌اند. ■ **سواد رسانه‌ای خود را بالا ببریم**

سیستم‌های رسانه‌ای نشان‌دهنده پویایی قدرت در جامعه هستند. مردم پولدار، نفوذپذیرترند و قدرتمند‌ها به راحتی می‌توانند محتوای عظیم و پیام‌های رسانه‌ای بسیاری را ایجاد و توزیع کنند. بیشتر رسانه‌ها با منافع تجاری یا فرهنگی کنترل می‌شوند. ما اغلب در انتخاب چیزهایی که ببینیم، بشنویم یا بخوانیم در مقایسه با سازندگان رسانه‌ها نقش زیادی نداریم. بنابراین همواره باید مراقب باشیم و با دید هوشمندانه به مسائل نگاه کنیم. سواد رسانه‌ای از طرق مختلف قابلیت گسترش و به روزرسانی دارد. همگام با تغییر ابزارهای رسانه‌ای و کارکرد آنان، سواد رسانه‌ای نیز باید تغییر کند و به پیش‌روا اما سواد رسانه‌ای جدای از ماهیت انتقادی خود دربار رسانه، در هر بافت اجتماعی و جامعه به گونه‌ای خاص و منحصر به فرد تعریف و پیاده می‌شود؛ همان‌طور که تمام جوامع یکسان نیستند و نمی‌توان الگوی رفتاری یکسان برای همه پیچید، باید با آموزش، تحلیل و تمرین سطح آگاهی و سواد رسانه‌ای خود را بالا ببریم.